

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертацію Михайленко Віри Володимирівни
«Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дисертації.

Зміни вітчизняного законодавства у кримінальній та кримінальній процесуальній сфері назріли давно, що й стало наслідком прийняття нового кримінального процесуального закону. Практика застосування нового кримінального процесуального законодавства України дає можливість стверджувати, що в ньому знайшли відображення найпрогресивніші та найдемократичніші правові положення: зменшення строків розслідування кримінальних правопорушень; введення в кримінальне судочинство раніше невідомих вітчизняному судочинству інститутів – укладення угод, слідчого судді, дистанційного досудового розслідування, заходів забезпечення кримінального провадження тощо.

На жаль, найбільш проблемні питання застосування окремих положень та принципів кримінального процесу й надалі залишаються невирішеними, неоднозначно врегульованими та потребують свого подальшого правового унормування. Адже на сьогодні відсутнє навіть єдине розуміння засади верховенства права, що унеможливорює практичну реалізацію цієї засади на всіх етапах розслідування та розгляду кримінального провадження і надає їй виключно декларативного змісту.

Разом з цим проблеми реалізації верховенства права у кримінальному провадженні також не містять системного дослідження змісту цієї засади та

не мають єдиного загальноприйнятого тлумачення верховенства права як засади кримінального провадження. Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження Михайленко Віри Володимирівни не викликає сумніву.

В умовах нового кримінального процесуального законодавства дослідження дисертантом питань щодо сутності верховенства права та ролі цієї засади у кримінальному провадженні, визначення умов дотримання засади верховенства права під час реалізації окремих інститутів кримінального провадження, є перспективним напрямом наукових досліджень.

Про актуальність теми, обраної Михайленко В.В., свідчить також її відповідність планам науково-дослідних робіт. Дисертація виконана у відповідності до Національної стратегії у сфері прав людини, Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, планів науково-дослідних робіт.

З урахуванням вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження Михайленко Віри Володимирівни «Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні» є своєчасною та важливою для вдосконалення діяльності органів розслідування, прокуратури та суду, актуальною у теоретичному та практичному плані.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є внеском у наукове забезпечення, зокрема:

- обґрунтовано доцільність доповнення КПК України нормою, яка зобов'язує слідчого, прокурора у разі виникнення випадків, які вимагають невідкладного реагування шляхом проведення певної процесуальної дії, у

постанові про її проведення або у протоколі, якщо вона проводиться без відповідного процесуального рішення, мотивувати невідкладність її проведення конкретними фактами;

- встановлено, що засади верховенства права і законності в різних класифікаціях засад є універсальними, вони забезпечують саму основу дотримання прав людини і належність процедури;

- визначено умови реалізації засади верховенства права під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

- обґрунтовано, що закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування, коли жодній особі не повідомлено про підозру, не узгоджується з принципом верховенства права, адже незахищеними залишаються права потерпілих і суспільні інтереси щодо розслідування злочинів, а принцип невідворотності кримінальної відповідальності набуває суто декларативного характеру;

- визначено невідповідність конвенційним стандартам ухвалення вироків на підставі угоди про визнання винуватості, якщо в ньому встановлюються преюдиційні факти щодо участі у вчиненні кримінального правопорушення інших осіб;

- удосконалено структуру строків, пов'язаних із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження (строки звернення з клопотанням, розгляду клопотання, реалізації дозволу на обмеження прав і свобод, застосування заходу забезпечення кримінального провадження);

- визначено умови відповідності верховенству права проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій з урахуванням трискладового тесту ЄСПЛ, до яких віднесено: відповідність закону і необхідність втручання, наявність правомірної мети для втручання і його пропорційність;

- звернуто увагу на те, що певна категорія осіб позбавлена права на альтернативний тримання під вартою запобіжний захід (ч. 5 ст. 176 КПК України), що порушує п. 3 ст. 5 Конвенції і не відповідає принципу верховенства права.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертаційного дослідження є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем верховенства права та ролі цієї засади у кримінальному провадженні, визначення умов дотримання засади верховенства права під час реалізації окремих інститутів кримінального провадження. Зміст дисертаційного дослідження свідчить про те, що автор у цілому успішно вирішив поставлені завдання.

Предмет дослідження свідчить про комплексний характер наукового пошуку, що надало автору можливість дійти певних результатів й обґрунтувати низку нових наукових положень.

Дисертант опрацював значний масив літератури та нормативних актів (290 джерел). Поряд із працями з проблем кримінального процесу та криміналістики використано літературу з інших галузей права (кримінального права, філософії права, теорії держави та права). Обґрунтованість наукових результатів підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й зіставлення поглядів і концепцій інших науковців. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації. Основні результати дослідження знайшли повне відображення у 11 наукових публікаціях, серед яких – 5 статей опубліковано у виданнях, включених до переліку фахових з юридичних наук, в тому числі 1 – за кордоном.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики діяльності органів досудового розслідування.

Практична значимість роботи полягає у тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором дослідження, безпосередньо спрямовані на вдосконалення правовідносин, пов'язаних з реалізацією верховенства права у кримінальному провадженні. Результати дослідження використано у навчально-методичній і науково-дослідній роботі.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Михайленко Віри Володимирівни «Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні» як наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи в цілому, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Автором дисертаційного дослідження обґрунтовується, що з метою дотримання прав учасників кримінального провадження, ст. 290 КПК України доцільно доповнити положенням, яке б визначало «право сторони захисту і потерпілого *подавати клопотання за наслідками повного ознайомлення з матеріалами досудового розслідування*». Разом з тим, на ст. 220 КПК України («Розгляд клопотань під час досудового розслідування») передбачено, що клопотання сторони захисту під час досудового розслідування слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів.

Зважаючи, що досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням *до суду обвинувального акта* (ст. 3 КПК України), тобто включає етап *повного*

ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, вищенаведена позиція дисертанта *потребує додаткового обґрунтування*.

2. Серед відносно допустимих дисертантом визначено в тому числі «докази, які *стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень*». При цьому автором визначається, що відносно допустимі докази – це ті докази доцільність і можливість їх використання для доведення певних фактів визначається сторонами чи судом *за наявності певних умов*.

З даною точкою зору – щодо віднесення доказів, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, до відносно допустимих доказів, погодитися досить важко. Адже саме на підставі вказаного різновиду доказів визначаються та у подальшому застосовуються норми кримінального законодавства, *які визначають повторність злочинів та обставини, які впливають на рецидив злочинів*. Зважаючи на викладене, використання для доведення певних фактів визначається сторонами чи судом лише *за наявності певних умов*, не є досить логічним.

3. На ст. 195 дослідження дисертантом пропонується доповнити ч. 3 статті 475 КПК України доповнити абзацом 3 наступного змісту: «Вирок на підставі угоди про визнання винуватості між прокурором і підозрюваним (обвинуваченим) *не може містити твердження про роль і участь у вчиненому правопорушенні інших осіб, які не були притягнуті до кримінальної відповідальності у встановленому законом порядку і не приймали участі під час підготовчого судового засідання та судового розгляду*». Й хоча автором не зазначено, що подібні положення *не мають міститися саме у мотивувальній частині такого вироку* (оскільки у резолютивній частині вироку на підставі угоди – їх апріорі бути не може) поза увагою здобувача залишилися питання *як саме повинна формулюватися у такому випадку мотивувальна частина вироку і наскільки логічно видаляти (чи можливо замінювати на словосполучення типу «невстановлена*

досудовим розслідуванням особа») твердження про *роль і участь у вчиненому правопорушенні інших осіб*. Саме тому дана позиція потребує більш ретельного обговорення під час прилюдного захисту.

Зазначені вище зауваження стосуються окремих дискусійних положень дисертації та у своїй сукупності не впливають на загалом позитивну її оцінку. Дисертація є втіленням практично і теоретично корисного напрямку у галузі кримінального процесу та є цілісним, завершеним монографічним науковим дослідженням.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація Михайленко Віри Володимирівни «Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні» містить нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання.

До цих результатів, зокрема, належать такі: охарактеризовано історичні аспекти розвитку засади верховенства права у кримінальному процесі та міжнародно-правові стандарти її регулювання; розкрито юридичний зміст верховенства права як засади кримінального провадження та сформульовано її поняття; визначено місце верховенства права в системі засад кримінального провадження та з'ясовне співвідношення верховенства права та законності; визначено порядок реалізації засади верховенства права під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження в цілому та запобіжних заходів зокрема; визначено критерії реалізації засади верховенства права під час проведення слідчих (розшукових) дій; розкрито порядок застосування засади верховенства права під час прийняття процесуальних рішень щодо закінчення досудового розслідування, зокрема щодо закриття кримінального провадження, звільнення особи від кримінальної відповідальності, звернення до суду з обвинувальним актом; розглянуто поняття «обвинувачення» в контексті верховенства права; охарактеризовано критерії реалізації засади верховенства права при вирішенні питання щодо допустимості доказів; визначено порядок реалізації

засади верховенства права під час судового розгляду і ухвалення вироку тощо.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття.

Зміст дисертації адекватно відображено в авторефераті. Форма і зміст дисертації і автореферату відповідає вимогам, що висуваються МОН України до кандидатських дисертацій зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Викладене вище дає підстави для *остаточного висновку* про те, що дисертація Михайленко Віри Володимирівни «Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу в сфері кримінального судочинства. Робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Михайленко Віра Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент –
заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук
Заслужений юрист України

М.С. Цуцкірідзе